

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

КРУЧИНЕНКО Вікторія Анатоліївна

УДК 351. 334.021

**ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА**

25.00.02 – механізми державного управління

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з державного управління

Харків – 2023

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному університеті цивільного захисту України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Заслужений діяч науки і техніки України
КИРИЛОВ Юрій Євгенович,
Херсонський державний аграрно-економічний
університет, ректор

Офіційні опоненти: доктор наук з державного управління, професор
ПРИХОДЬКО Ігор Павлович
Дніпровський державний аграрно-економічний
університет, професор кафедри обліку, оподаткування та
управління фінансово-економічною безпекою

доктор наук з державного управління, доцент
МАТВЕЙЧУК Людмила Олександрівна
Кам'янець-Подільський національний університет імені
Івана Огієнка, професор кафедри туризму та готельно-
ресторанної справи.

Захист відбудеться «08» грудня 2023 року об 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.707.03 Національного університету цивільного захисту України за адресою: 61024, м. Харків, вул. Лермонтовська, 28, ауд. 3 (1-й поверх).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету цивільного захисту України за адресою: 61023, м. Харків, вул. Чернишевська, 94.

Автореферат розісланий «08» листопада 2023 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Світлана МОРОЗ

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Розвиток світової економіки в перші десятиліття двадцять першого століття, перехід від індустріального етапу розвитку суспільства до інформаційного, привели до інтенсифікації процесів, що відбуваються як в громадській, так і в підприємницькій діяльності. Серед тенденцій розвитку світової економіки слід зазначити посилення інтеграції окремих, раніше відособлених національних ринків. Ці зміни знаходять відображення в сучасній науці, де все більше уваги приділяється проблемі глобалізації світової економіки, та процесам регулювання її розвитку з боку держав.

Удосконалюються технології міжнародної торгівлі і передусім, торгівлі фінансовими інструментами. Розвиток засобів комунікації і передачі даних прискорив процеси поширення і обробки інформації, що спричинило, з одного боку, прискорення реакції товарного і фінансового ринку на події, що відбуваються, в економічному і громадському житті, а з іншого боку, глобалізацію фінансових інститутів. У цих умовах керівництву підприємства необхідно підвищувати оперативність ухвалення рішень в різних областях діяльності підприємства, і зокрема, при управлінні фінансами підприємства.

Одночасно на мікроекономічному рівні в результаті глобалізації економіки можна відмітити тенденцію до стирання кордонів між підприємствами різних галузей. Нестабільність середовища функціонування підприємств призводить до необхідності диверсифікації діяльності, яка у свою чергу змушує підприємства не лише розширювати продуктовий ряд, але і освоювати інші сфери, передусім у напрямі вертикальної інтеграції своєї основної діяльності. При цьому, одним з резервів підвищення стійкості підприємства в умовах нестабільного зовнішнього середовища є можливість мобілізації наявних у підприємства ресурсів, у тому числі активізація операцій підприємства на фінансових ринках.

Економічні реформи в Україні зумовили переорієнтацію систем управління підприємствами. Менеджмент підприємств, історично орієнтований на виконання виключно виробничих функцій, у ході реформ, що проводяться, вимушений приділяти більше уваги питанням маркетингу, просування і збуту товару, фінансовим питанням діяльності підприємства. Проте, незважаючи на прискорений розвиток систем управління фінансами на українських підприємствах, українські менеджери практично не використовують можливості фондового ринку для залучення фінансування. Подібні процеси, обумовлюють актуальність проблеми вдосконалення процесів фінансового управління господарюючих суб'єктів, націлених як на виявлення прогностичних адаптивних альтернатив розвитку, так і на розробку тактичних заходів, одним з яких є бюджетування - короткострокове фінансове планування.

Наведені вище особливості неминуче викликають необхідність стратегічно орієнтовані програми розвитку промислових організацій доповнювати

методологією бюджетування, яка, будучи специфічним підходом до організації управління господарсько-фінансовою діяльністю, забезпечує повну участь усіх підрозділів в процесах становлення комплексних планів на основі своєчасної і достовірної інформації про стан розробки і впровадження бюджетних систем планування і звітності.

Теоретико-методологічними засадами дисертаційного дослідження є наукові положення щодо сутності державного регулювання, та сформульовані у працях вітчизняних і зарубіжних дослідників. Так, значний внесок у теорію державного управління, зокрема державного регулювання розвитку підприємництва, зроблено в дослідженнях В. Бакуменка, Т. Биркович, Д. Бікулова, В. Воротіна, В. Геєць, В. Горника, А. Дегтяря, С. Домбровської, Н. Дацій, І. Драгана, Ю. Кирилова, О. Коротич, Л. Матвейчук, С. Майстра, В. Малікова, Т. Маматової, А.Помази-Пономаренко, К. Пастух, І. Приходька та інші науковці.

Серед дослідників, які значну увагу приділяють проблемам інноваційного розвитку безсумнівний пріоритет належить роботам західним ученим Дж. Грейсону, П. Друкеру, Р. Нельсону, М. Портеру, С. Стерну, С. Уінтеру, Р. Уотермену, К. Фрімену, Дж. Фурману та іншим, де представлено творче осмислення зарубіжного досвіду фінансового механізму розвитку підприємництва та його застосування в сучасних умовах.

Безумовно, розроблено значну наукову базу державного регулювання розвитку підприємства. Однак при всій важливості проведених досліджень чимало завдань стосовно вдосконалення фінансового механізму державного регулювання розвитку підприємства залишаються невирішеними або недостатньо розробленими. Більш ґрунтовного теоретико-методологічного опрацювання потребують питання вдосконалення складових фінансового розвитку діяльності підприємства.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано в навчально-науково-виробничому центрі Національного університету цивільного захисту України відповідно до тематики науково-дослідних робіт «Розробка наукових основ державного управління в сфері безпеки ринку соціально-економічних послуг України з точки зору цивільного захисту» (державний реєстраційний номер 0115U002035), у межах якої дисертантом запропоновано шляхи вдосконалення єдиної державної політики у сфері забезпечення інформатизації «Розробка механізмів державного управління соціально-економічною сферою та її галузями в контексті забезпечення безпеки українського суспільства» (ДР № 0118U001007), у межах якої автором вдосконалено фінансовий механізм державного регулювання розвитку підприємства.

Мета дисертаційної роботи полягає у розробці науково-обґрунтованих пропозицій і практичних рекомендацій щодо удосконалення фінансового механізму державного регулювання розвитку підприємства.

Реалізація мети дослідження обумовила необхідність вирішення

наступних завдань:

- охарактеризувати особливості державного регулювання підприємствами в умовах конкурентного середовища;
- визначити методичні засади фінансового механізму державного регулювання підприємств;
- оцінити впровадження фінансового механізму в системі бюджетування підприємств;
- провести комплексний аналіз впливу фінансового механізму на підсистему управління підприємством;
- окреслити шляхи розвитку бюджетування фінансового механізму державного регулювання розвитку підприємства;
- обґрунтувати на основі системного аналізу, стратегічні напрями моделювання фінансового механізму державного регулювання підприємствами.

Об'єктом дослідження є державне регулювання розвитку підприємства.

Предметом дослідження є фінансовий механізм державного регулювання розвитку підприємства.

Методи дослідження. Для досягнення зазначеної вище мети дослідження і вирішення поставлених завдань використовувалися загальні та спеціальні методи наукового пізнання. Методологічну основу роботи становлять загальнонаукові принципи дослідження і спеціальні методи, що ґрунтуються на сучасних наукових засадах управлінської, економічної і споріднених з ними наук. В основу методології дослідження було покладено системний підхід, методологічна специфіка якого визначається тим, що він орієнтує дослідження на розкриття теоретично-практичної сутності комплексу складників механізмів державного регулювання, що забезпечать інноваційний фінансовий розвиток підприємств.

Використано низку наукових методів, зокрема: гіпотетико-дедуктивний метод формування методології проведеного дослідження, який дав змогу сформулювати гіпотезу дослідження, побудувати організаційну структуру державного регулювання підприємством, яку доповнено інноваційною складовою структурного елементу для забезпечення розвитку суб'єкта господарювання за сучасним принципом.

Структурно-функціональний аналіз, допоміг здійснити дослідження інструментів аналітичної оцінки фінансового потенціалу суб'єктів господарювання; ряд порівняльних методів, що надали можливість - ідентифікувати сукупність факторів, які становлять вплив на фінансовий механізм діяльності підприємств; статистичний метод, що дав змогу оцінити ефективність фінансового механізму державного регулювання розвитку підприємства; прогностичний метод, за допомогою якого визначено підходи до формування фінансового механізму державного регулювання розвитку підприємства.

Інформаційною базою дослідження слугували законодавчі та нормативно-правові акти України, що складають правову базу діяльності підприємств, інструктивні матеріали з питань інноваційної діяльності, офіційні матеріали Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України, монографії, наукові статті та інші публікації вітчизняних та зарубіжних дослідників, узагальнені дані фінансової та статистичної звітності підприємств, матеріали вітчизняних та міжнародних науково-практичних конференцій, власні дослідження, спостереження та розрахунки.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вирішенні наукового завдання щодо розвитку теоретичних засад та обґрунтування науково-прикладних рекомендацій з удосконалення фінансового механізму державного регулювання розвитку підприємства.

Положення, висновки і пропозиції, сформульовані в дисертації, містять певні елементи наукової новизни:

вперше

- обґрунтовано на основі системного аналізу, стратегічні напрями моделювання фінансового механізму державного регулювання підприємствами в умовах трансформаційної економіки, як інтегровану систему аналізу і планування фінансових ресурсів, що дозволяє встановити поточний і оперативний контроль, створити реальні умови для вироблення ефективного фінансового механізму державного регулювання з метою досягнення намічених результатів;

удосконалено:

- методичні засади забезпечення процесу впровадження фінансового механізму державного регулювання підприємств, з урахуванням зовнішніх умов, на основі інтеграції і багатокритерійної оптимізації основних характеристик його стійкості і формування нових інформаційних технологій та вдосконалення знань працівників фінансових служб, з метою підтримки раціонального процесу функціонування підприємства.

- модель бюджетування діяльності промислового підприємства, та взаємозалежність, що враховує ієрархію фінансового планування, та відрізняється можливістю адаптувати існуючу організаційну структуру для реалізації процедур бюджетування фінансового механізму державного регулювання;

дістали подальшого розвитку:

- експрес-діагности фінансового механізму бюджетування організації, що включає наступні етапи: визначення основних видів діяльності економічного суб'єкта; дослідження зовнішніх і внутрішніх чинників, які впливають на формування і функціонування системи бюджетування; аналіз фактичних і планованих джерел фінансування; оцінка організаційної і фінансової структури; виявлення особливостей стратегії підприємства, що впливає на систему бюджетування; вивчення і оцінки структури бюджетів, їх

взаємозв'язків; оцінка загальної схеми планування, контролю і аналізу бюджетів;

- підсистеми управління фінансового механізму державного регулювання підприємством, як основні етапи побудови системи бюджетного процесу організації за стадіями його розробки, впровадження і функціонування, що дозволяють з найбільшою точністю і в найкоротші терміни отримувати варіанти майбутньої діяльності в цілях вибору найбільш оптимального.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що основні положення дисертаційного дослідження можуть бути використані органами місцевого самоврядування, суб'єктами, що здійснюють господарську та освітньо-наукову діяльність з метою удосконалення фінансового механізму державного регулювання розвитку підприємства, як факторам посилення економічної безпеки країни.

Теоретико-методологічні напрацювання та практичні рекомендації, що викладені у дисертаційному дослідженні використовуються в роботі Черкаської районної ради Черкаської області (довідка про впровадження №01-35/486 від 20.07. 2022р).

Практичні пропозиції, надані в дисертаційному дослідженні використовуються в роботі виконавчого комітету Суворівської районної ради, м. Херсону (довідка про впровадження №2805/0, від 22.11.2022)

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є результатом самостійних наукових досліджень. Теоретичні обґрунтування, практичні розробки, висновки й рекомендації одержані автором самостійно та знайшли відображення в одноосібних наукових працях.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дисертаційної роботи доповідалися на: Міжнародній науково-практичній інтернет - конференції « Державне управління: освіта, наука, практика»» (м. Харків. 2019), Круглому столу з міжнародною участю «Формування дієвих механізмів державного управління з забезпечення державної безпеки»(14 травня 2021 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Соціально-відповідальне суспільство: український та європейський контекст розвитку» (м. Мелітополь, 2021р.), Міжнародній науково-практичній інтернет - конференції « Державне управління: освіта, наука, практика»» (м. Харків. 2022).

Публікації. Основні результати і висновки дисертаційної роботи опубліковано в 10 наукових працях, із них: 5 статей у вітчизняних наукових фахових виданнях; 1 стаття у закордонному науковому виданні; 4 тез доповідей на конференціях. Загальний обсяг публікацій автора відповідно до теми дослідження становить 3,45 друк. арк.

Структура і обсяг дисертації. Структура дисертаційної роботи відповідає її цільовій спрямованості, визначеним завданням і складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний зміст роботи викладений на 177 сторінках. Список використаних джерел налічує 242 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, визначено стан її наукової розробленості, з'ясовано зв'язок дослідження з науковими програмами, планами, темами, сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, розкрито основні положення щодо наукової новизни, показано практичну значущість результатів дисертаційної роботи.

У *першому розділі* – «Теоретичні основи фінансового механізму державного регулювання розвитку підприємства» - охарактеризовано сутність та зміст фінансового механізму державного регулювання, визначено методи та інструменти фінансового механізму державного регулювання підприємствами, окреслено особливості державного регулювання підприємствами в умовах конкурентного середовища.

Визначено, що для сучасного підприємства короткострокове фінансове планування (бюджетування) є системою погодженого державного регулювання з окремими його підрозділами на основі систематичної обробки економічної інформації в умовах бізнесу, що динамічно змінюється. При цьому основне завдання фінансового механізму полягає в підвищенні ефективності роботи господарюючого суб'єкта на підставі цільової орієнтації і координації усіх подій, що охоплюють зміну господарських засобів підприємства і їх джерел, виявленні ризиків і зниження їх рівня, а також підвищення гнучкості у функціонуванні економічного суб'єкта.

Охарактеризовано загальноприйняті принципи фінансового механізму: узгодження цілей, встановлення пріоритету, відповідальність і постійність цілей. У дисертаційній роботі додатково запропоновані наступні принципи: послідовність, відповідність фінансовому механізмів і взаємозв'язок різних техніко-економічних показників.

У системології під системою розуміється будь-який об'єкт, який розглядається як єдине ціле і одночасно - як безліч пов'язаних і взаємодіючих між собою складових частин, і який описується за допомогою наступних характеристик:

- Структура - безліч елементів системи і взаємозв'язків між ними;
- Потoki, що входять і витікають, матеріальні, фінансові або інформаційні потоки, що поступають в систему або виводяться нею;
- Мета і обмеження.

Фінансовий механізм державного регулювання можна розглядати у вигляді системи, оскільки воно охоплює комплекс взаємозв'язаних елементів, діючих як єдине ціле (див. рис.1.), і задовольняє характеристикам системи:

Показано, що за наявності різноманітності приватних бюджетів, зумовлених специфікою і масштабами діяльності конкретного економічного суб'єкта, відсутня єдина стандартна методика, придатна для застосування на будь-якому підприємстві, незалежно від видів його діяльності або кількості

структурних підрозділів.

Рис.1. Система фінансового механізму державного регулювання підприємством

Досліджені недоліки існуючої системи бюджетування, які можна класифікувати на три групи, залежно від рівня когнітивного (пізнавального) і морального розвитку співробітників підприємства, що формують бюджет, або від рівня функціонування фінансового механізму, або від можливостей технічного втілення і формалізації бюджетів.

Показано, що значні переваги формування бюджетів, що відбивають фінансово-господарську діяльність, що виражаються в оперативній оцінці

доходів і витрат економічного суб'єкта, пояснюють прагнення сучасних менеджерів практично усіх підприємств використати для оперативного планування систему бюджетування.

В цілях підвищення ефективності впровадження на промислових підприємствах системи бюджетування доцільно розробити єдину, комплексну модель бюджету господарюючого суб'єкта, засновану на реально діючій системі бухгалтерського обліку і що пов'язує воедино усі види ресурсів підприємства.

У другому розділі – «Аналіз фінансового механізму державного регулювання розвитку підприємства» - обґрунтовано методичні засади фінансового механізму державного регулювання підприємств, проведено оцінку впровадження фінансового механізму в системі бюджетування підприємств, здійснено аналіз впливу фінансового механізму на підсистеми управління підприємством.

Аналіз чинників, що впливають на системи оперативного фінансового управління підприємством, показав, що одним з основних чинників є підприємства-контрагенти. Для українських підприємств це багато в чому обумовлено високою долею неформальних взаємовідносин, викликаних у тому числі високою долею неформального сектора в економіці і широким поширенням квазігрошових форм розрахунків між підприємствами. Аналіз середовища функціонування підприємств в Україні підкреслив необхідність вдосконалення системи оперативного фінансового управління з урахуванням вищезазначених чинників. Дослідження, проведені в ході роботи над дисертацією, визначили наступні напрями вдосконалення системи оперативного фінансового управління підприємства :

- скорочення масштабів оперативного фінансового планування;
- перехід від оперативного планування на основі прогнозних даних про реалізацію товарів або послуг до оперативного планування на основі укладених договорів;
- облік використання в оперативному фінансовому управлінні квазігрошових інструментів з урахуванням їх індивідуальних особливостей і ринкової вартості.

На основі аналізу і синтезу різних методів фінансового механізму державного регулювання виявлена і обґрунтована застосовність на українських підприємствах методу позиціонування фінансових потоків.

Проведений в дисертаційній роботі аналіз методів розробки і оптимізації систем управління дозволив зробити висновок про можливість застосування існуючих методів для проектування систем оперативного фінансового управління підприємством при відповідній адаптації до умов конкретного підприємства. Для реорганізації системи оперативного фінансового управління метод реінжинірингу найбільшою мірою задовольняє вимогам, що пред'являються, і українським умовам.

Практична значущість запропонованого методу виходить передусім з

особливості сучасної ситуації в економіці і тенденцій розвитку світової економічної спільноти, а можливість його застосування на підприємствах будь-якого масштабу і форми власності обумовлює необхідність його широкого впровадження.

В цілому, проведене дослідження визначає напрями підвищення ефективності системи фінансового механізму державного регулювання на основі обліку особливостей засобів розрахунків в українській економіці і інтенсифікації процесів у фінансовій сфері. Роль і місце бюджетування в загальній системі фінансового планування досить повно характеризується функціями бюджету. Проаналізуємо тільки п'ять функцій бюджету: планування, комунікація і координація, орієнтація на досягнення завдань, контроль, підвищення професіоналізму. Пропускаючи оцінку економічної ефективності що приймаються рішення і стимулювання трудового колективу.

Слід зазначити, що відсутність серед економістів одноголосності в частині визначення функцій бюджетування визначається тим, що, як вірно підкреслюють українські вчені, виділяючи тільки дві з них - планування і контроль, зміна функцій бюджету знаходиться, залежно від його формування і реалізації.

Таким чином, доцільно підкреслити, що діяльність підприємств зараз протікає в умовах цілого роду несприятливих чинників, 80 - 90 % яких мають інформаційну природу. Тому впровадження сучасної системи бюджетного планування є ефективнішим засобом не лише зниження дії ризиків на діяльність підприємства, але й вдосконалення усього механізму фінансового управління. Ця система не лише дозволяє знизити збиток від ризиків як прямого, так і непрямой дії (структура втрат від яких представлена), але і сформулювати ефективну політику управління внутрішніми ресурсами, що є одним з ключових чинників успіху підприємства в умовах нестабільного економічного середовища.

Аналіз складання бюджетів на промислових підприємствах, дозволяє виділити основні принципи бюджетування .

1. Узгодження цілей, щоб процес бюджетування починався «від низу до верху», тому що керівники нижньої ланки краще володіють ситуацією на ринку і зі свого боку забезпечать реалізацію бюджетних величин. Далі, після узгодження бюджетних планів з керівниками вищої ланки, цілям підприємства, що забезпечують відповідність, процес міння напрям і реалізується за схемою «зверху -вниз».

2. Встановлення пріоритету відносно завдання координації бюджетування, що забезпечує використання дефіцитних ресурсів в найбільш вигідному напрямі.

3. Підпорядкованість, яка припускає, що кожен підрозділ підприємства планує і відповідає тільки за ті економічні показники, на які воно робить вплив.

4. Відповідальність, що передбачає передачу кожному підрозділу функції контролю за виконанням своєї частини бюджету разом з

повноваженнями здійснювати при необхідності координуючі заходи.

5. Постійність цілей, яка припускає, що встановлені базові величини принципово не міняються впродовж планованого періоду. До вказаних принципів, на нашу думку, доцільно додати ще декілька.

6. Послідовність, яка припускає, що бюджет формується відповідно до облікової політики підприємства, вживаної послідовно від одного звітного періоду до іншого.

7. Відповідність фінансовому (бухгалтерському) обліку, що передбачає формування бюджетних таблиць так, щоб прогнознi дані були ідентичні відомостям, що знаходять відображення у бухгалтерських проводках, це дозволить не лише значно полегшити процес складання бюджету, але і досить оперативно здійснювати аналіз його виконання, не створюючи при цьому додаткових інформаційних потоків.

8. Взаємозв'язок різних техніко-економічних показників, присутніх у бюджетах різних рівнів, що забезпечує узгодженість і спадкоємність вхідних і вихідних параметрів розвитку підприємства, дієвих управлінських рішень, що забезпечують прийняття, і дозволяє моделювати наслідки здійснення останніх. Таким чином, сучасне внутрішньо-фірмове планування і управління, засноване на системі бюджетування, є цілеспрямованим, послідовним, а також обмежене певними принципами дії, що дозволяють розробляти збалансовані і оптимальні плани розвитку підприємства, пов'язані на кінцеву мету його існування.

У ході досліджень, проведених у рамках цієї роботи, нами не визначено постійної взаємодії між системою фінансового механізму і системою маркетингу. Низький інформаційний обмін між цими системами викликаний, передусім тим, що основні процеси маркетингу відбуваються і чинять дію в тривалішому проміжку часу, тобто у рамках поточного і стратегічного управління. Таким чином, проведений нами аналіз взаємозв'язків між різними підсистемами системи державного регулювання підприємства, дозволяє виділити позиції, що перешкоджають ефективній роботі фінансового управління.

У третьому розділі – «Удосконалення фінансового механізму державного регулювання розвитку підприємства» - окреслено шляхи розвитку бюджетування фінансового механізму державного регулювання розвитку підприємства, сформовано стратегічні напрями моделювання фінансового механізму державного регулювання підприємствами, обґрунтовано напрями формування методології застосування фінансового механізму державного регулювання підприємствами

В ході дослідження розроблена для підприємства організаційно-управлінська процедура фінансового механізму державного регулювання бюджетного процесу. Слід зазначити, що об'єктивний прогноз фінансового положення підприємства навіть на найближчу перспективу можливий тільки в системі бюджетів, що є моделлю руху активів і пасивів економічного суб'єкта. При розробці бюджетів з'являється можливість, відстежуючи усі етапи

формування кінцевого фінансового результату, вносити необхідні корективи в цілях досягнення запланованого фінансового положення.

Окрім загальноприйнятого підходу до державного регулювання формування бюджетів за центрами відповідальності або в розрізі спожитих ресурсів, в роботі пропонується скласти бюджет підприємства в цілях управлінського обліку у формі звіту про прибутки і збитки при одночасній систематизації витрат як за видами діяльності підприємства (бізнес-процесів, що реалізуються), так і в розрізі спожитих ресурсів для усіх структурних підрозділів господарюючого суб'єкта. У цій (подвійній) системі бюджетування можливо визначати, за рахунок яких конкретних статей формується загальна величина витрат, за рахунок чого відбуваються відхилення і хто відповідальний за їх появу.

Нами уперше запропоновано напрями фінансового механізму державного регулювання моделювання бухгалтерського балансу з використанням прогнозних бухгалтерських проводок, що не лише полегшує роботу з формування бюджету в розрізі статей бухгалтерського балансу, але і спрощує подальшу аналітичну роботу в частині порівняння планових даних з фактичними звітами бухгалтерії. Для підвищення ефективності державного регулювання фінансово-господарськими ресурсами підприємства було запропоновано формування жорсткого взаємозв'язку між системами бюджетування і бухгалтерського обліку.

Систему бюджетування діяльності підприємства пропонується використати у прийнятій схемі формування фінансового результату - «Звіт про прибутки і збитки», структуровану відповідно до запропонованих в дисертаційній роботі класифікації витрат господарюючого суб'єкта.

Слід зазначити, що загальноприйнята класифікація витрат на виробництво і реалізацію продукції, товарів, робіт, послуг з економічних елементів - матеріальні витрати, витрати на оплату праці, суми нарахованої амортизації і інші витрати, яка широко використовується у бухгалтерському обліку, статистичній звітності і економічному аналізі, для вирішення завдань бюджетування не придатна, оскільки не дозволяє, передусім, систематизувати платежі підприємства.

Систематизувавши діяльність підприємства через сукупність приведених вище бюджетних рівнянь, можна управляти формуванням результату його фінансово-господарської діяльності у будь-якому прогнозному періоді часу за різних умов функціонування господарюючого суб'єкта.

У дисертаційній роботі визначені взаємозв'язані етапи бюджетування з урахуванням формування запропонованих бюджетів майна підприємства і джерел їх фінансування (рис.2.).

В цілях забезпечення єдності системи бюджетування з бухгалтерським обліком і звітністю в дисертаційній роботі вироблено взаємозв'язок між кожним рахунком плану бухгалтерських рахунків і пропонуваними бюджетами як в розрізі сальдо за рахунками, так і по дебетовому і кредитовому оборотами.

В цілях систематизації витрат підприємства при розробці бюджету запропонована класифікація витрат за напрямками витрати фінансових ресурсів : амортизація, матеріали, заробітна плата, єдиний соціальний податок, послуги сторонніх організацій, податки і грошові виплати, які не можна віднести ні до одного із запропонованих елементів витрат.

Запропонована адитивно-мультиплікативна модель бюджету господарюючого суб'єкта, що складається з моделі прибуткової і витратної частини бюджету (з урахуванням податку на додану вартість, акцизів і інших аналогічних платежів).

Рис.2. Алгоритм підготовки, прийняття і виконання бюджету підприємства

Розроблена методика фінансового механізму оцінки ефективності, що дозволяє виявити економічний ефект від впровадження системи оптимізації

фінансових показників у рамках дисертаційного дослідження на прикладі досліджуваного підприємства, обґрунтувати показники якості критеріїв з точки зору оптимальності рішень, що приймаються, при їх довгостроковому і короткостроковому застосуванні, а також сформулювати і запропонувати шляхи підвищення ефективності управлінських рішень, в області управління фінансовими потоками підприємства на основі багатокритерійної оптимізації.

Сформовані основні компоненти комплексу дій державного регулювання, яке реалізовується за допомогою оптимізації основних структурних елементів моделі, а саме фінансових потоків, з використанням інструментарію факторного аналізу, що дозволяють знизити залежність підприємства від зовнішніх джерел залучення грошових коштів

Розроблена методика державного регулювання оцінки ефективності, що дозволяє виявити економічний ефект від впровадження системи оптимізації фінансових показників у рамках дисертаційного дослідження, обґрунтувати показники якості критеріїв з точки зору оптимальності рішень, що приймаються, при їх довгостроковому і короткостроковому застосуванні, а також обґрунтувати і запропонувати шляху підвищення ефективності управлінських рішень, що приймаються, в області управління фінансовими потоками підприємства на основі багатокритерійної оптимізації.

ВИСНОВКИ

У дослідженні запропоновано розв'язання актуальної проблеми, що полягає в обґрунтуванні теоретичних засад та розробці практичних рекомендацій, щодо удосконалення фінансового механізму державного регулювання розвитку підприємства.

Результати проведених досліджень уможливають отримання таких висновків:

1. Охарактеризовано особливості державного регулювання підприємствами в умовах конкурентного середовища. Виділені чинники, що впливають на процес надання супутніх послуг в області формування і перевірки прогнозної фінансової інформації, такі як: недостатня розробленість нормативно- правової бази; специфіка об'єкту перевірки, пов'язана з тимчасовою орієнтацією фінансового механізму державного регулювання; галузеві особливості, що враховуються при формування цієї інформації, яка дозволяє сформулювати прогнозні оцінки, що базуються як на різноманітних методах планування, бюджетування, прогнозування. Облік цих чинників сприяє підвищенню якості фінансових послуг.

2. Визначено методичні засади фінансового механізму державного регулювання підприємств. Запропонована методика системи фінансового механізму, що пов'язує мету, завдання, джерела інформації, а також основні етапи діючої системи бюджетування і особливостей її функціонування, оцінку внутрішнього контролю, вживаного у рамках системи бюджетування, перевірку

процедур формування, узгодження і затвердження бюджетів, а також оцінку вживаних форматів бюджетних документів і використовуваних планово-контрольних показників, оцінку вживаних процедур контролю виконання бюджетів і методів аналізу відхилень, оцінку ефективності діючої системи бюджетування і розробку заходів і рекомендацій з вдосконалення. Цю методику рекомендовано закріпити у внутрішньо-фірмовому стандарті організації, що дозволить підвищити якість послуг, що може понизити ризик і трудомісткість перевірки.

3. Оцінено впровадження фінансового механізму в системі бюджетування підприємств. Охарактеризовано систему бюджетування діяльності підприємства в умовах трансформаційної економіки, як інтегровану систему аналізу і планування фінансових ресурсів, що дозволяє встановити поточний і оперативний контроль за їх вступом і витратами, створити реальні умови для вироблення ефективного фінансового механізму державного регулювання з метою досягнення намічених результатів. До завдань системи бюджетування фінансового механізму відносяться: вивчення діючої системи бюджетування (встановлення об'єктів бюджетування, складу річного бюджету) і особливостей її функціонування; оцінка внутрішнього контролю, використовуваного у рамках системи бюджетування; оцінка вживаного робочого плану рахунків в рамках управлінського обліку; вивчення і оцінка структури бюджетів різних типів; перевірка процедур формування, узгодження і затвердження бюджетів.

4. Проведено комплексний аналіз впливу фінансового механізму на підсистему управління підприємством. Сформовані основні компоненти комплексу дій, що коригують, та реалізуються за допомогою оптимізації основних структурних елементів моделі, а саме фінансових потоків, з використанням інструментарію факторного аналізу, які дозволяють знизити залежність підприємства від зовнішніх джерел залучення грошових коштів.

Розроблена система фінансового планування і прогнозування критерійних характеристик рівноважного стану підприємств, на базі інтеграції детермінованих фінансових індикаторів.

5. Окреслено шляхи розвитку бюджетування фінансового механізму державного регулювання розвитку підприємства. В рамках системи бюджетування, в дослідженні розуміється процес, організований і здійснюваний представниками власника, керівництвом, а також іншими співробітниками, для того, щоб забезпечити достатню упевненість в досягненні цілей з точки зору надійності прогнозованої фінансової інформації, ефективності і результативності господарських операцій, що досягаються на основі використання процесів планування, прогнозування і бюджетування. Для оцінки системи фінансового механізму державного регулювання може бути використана методика експрес-діагностики фінансової моделі бюджетування. Ця методика може бути використана і у рамках самостійної, супутньої послуги.

6. Обґрунтовано на основі системного аналізу, стратегічні напрями

моделювання фінансового механізму державного регулювання підприємствами в умовах трансформаційної економіки, як інтегровану систему аналізу і планування фінансових ресурсів, що дозволяє встановити поточний і оперативний контроль, створити реальні умови для вироблення ефективного фінансового механізму державного регулювання з метою досягнення намічених результатів;

При формуванні прогнозової фінансової інформації, у рамках системи бюджетування слід керуватися систематизованим переліком принципів, які були розділені на три групи :

1. Організаційні принципи, що регламентують процес організації системи бюджетування;

2. Принципи, що регламентують технічні аспекти функціонування системи бюджетування;

3. Принципи в області методології побудови і функціонування системи бюджетування.

Ці принципи повинні стати основою при формуванні прогнозової фінансової інформації при наданні відповідної послуги. Необхідно оцінити виконання цих принципів при перевірці прогнозової фінансової інформації.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Кручиненко В.А. Фінансовий механізм державної підтримки розвитку малого підприємництва. Вісник НУЦЗ України. Серія: Державне управління. Випуск 1(8)2018. ст 522-530. URL:

<http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/14247/1/Kruchynenko118.pdf>

2. Кручиненко В.А. Фінансовий механізм інноваційної діяльності як чинник державного регулювання розвитку підприємств. Вісник НУЦЗ України. Серія: Державне управління. Випуск 2(9)2018. ст 552-558. URL:

<http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/14248/1/Kruchynenko218.pdf>

3. Кручиненко В.А. Фінансовий механізм державної підтримки малого і середнього підприємництва в Україні. Вісник НУЦЗ України. Серія: Державне управління. Випуск 1(10)2019. ст 409-414. URL:

<http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/13713/1/%d0%9a%d1%80%d1%83%d1%87%d0%b8%d0%bd%d0%b5%d0%bd%d0%ba%d0%be119.pdf>

4. Кручиненко В.А. Фінансовий механізм державного регулювання розвитку підприємства в умовах ринкової економіки. Вісник НУЦЗ України. Серія: Державне управління. Випуск 2(11)2019. ст 510-517. URL:

<http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/13715/1/Kruchynenko219.pdf>

5. Кручиненко В.А. Стимулююче фінансування інноваційної діяльності. Вісник НУЦЗ України. Серія: Державне управління. Випуск 1(14)2021. ст 381-

387. URL:

<http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/13716/1/Kruchynenko121.pdf>

6. Кручиненко В.А. Echanism of state regulationof financial security of an industrial enterprise. East Journal of Security Studies. Volume 6, Issue 1 2020. ст 217-226. URL: <https://ejss.nuczu.edu.ua/index.php/ejss/article/view/78>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Кручиненко В.А. Методичні основи формування фінансового механізму підприємства. Соціально-відповідальне суспільство: український та європейський контекст розвитку: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (10 грудня 2021р.) Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного. Мелітополь: ФОП Однорог Т.В. 2021. с.345-347.

8. Кручиненко В.А Місце та роль фінансового механізму управління підприємствами на сучасному етапі. Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика: тези доповідей міжнародної науковопрактичної інтернет-конференції, 18-19 березня 2020 р. Харків: НУЦЗУ. С. 188-190.

9. Кручиненко В.А Теоретико-методологічні засади бюджетування як функції сучасного управлінського механізму. Формування дієвих механізмів державного управління з забезпечення державної безпеки: матеріали круглого столу, 14 травня 2021 р. Харків: НУЦЗУ. С. 235-237.

10. Кручиненко В.А. Формування механізму оцінки фінансової стійкості підприємства. Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Публічне управління: освіта, наука, практика», 18 березня 2022 р. Харків: НУЦЗУ. С. 88-89

АНОТАЦІЯ

Кручиненко В.А. Фінансовий механізм державного регулювання розвитку підприємства.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління. – Національний університет цивільного захисту України. – Харків, 2022.

У дослідженні запропоновано розв’язання актуальної проблеми з обґрунтування теоретичних засад та розробки практичних рекомендацій щодо удосконалення фінансового механізму державного регулювання розвитку підприємства.

При реалізації мети дослідження було вирішено наступні завдання, а саме: охарактеризовано особливості державного регулювання підприємствами в умовах конкурентного середовища, та визначено методичні засади фінансового механізму державного регулювання підприємств; оцінено впровадження фінансового механізму в системі бюджетування підприємств і

проведено комплексний аналіз впливу фінансового механізму на підсистеми управління підприємством. Окреслено шляхи розвитку бюджетування фінансового механізму державного регулювання розвитку підприємства та обґрунтовано на основі системного аналізу, стратегічні напрями моделювання фінансового механізму державного регулювання підприємствами.

Для досягнення зазначеної вище мети дослідження і вирішення поставлених завдань використовувалися загальні та спеціальні методи наукового пізнання. Методологічну основу роботи становлять загальнонаукові принципи дослідження і спеціальні методи, що ґрунтуються на сучасних наукових засадах управлінської, економічної і споріднених з ними наук. В основу методології дослідження було покладено системний підхід, методологічна специфіка якого визначається тим, що він орієнтує дослідження на розкриття теоретично-практичної сутності комплексу складників механізмів державного регулювання, що забезпечать інноваційний фінансовий розвиток підприємств.

Використано низку наукових методів, зокрема: гіпотетико-дедуктивний метод формування методології проведеного дослідження, який дав змогу сформулювати гіпотезу дослідження, побудувати організаційну структуру державного регулювання підприємством, яку доповнено інноваційною складовою структурного елемента для забезпечення розвитку суб'єкта господарювання за сучасним принципом.

Структурно-функціональний аналіз, допоміг здійснити дослідження інструментів аналітичної оцінки фінансового потенціалу суб'єктів господарювання; ряд порівняльних методів, що надали можливість - ідентифікувати сукупність факторів, які становлять вплив на фінансовий механізм діяльності підприємств; статистичний метод, що дав змогу оцінити ефективність фінансового механізму державного регулювання розвитку підприємства; прогностичний метод, за допомогою якого визначено підходи до формування фінансового механізму державного регулювання розвитку підприємства.

Інформаційною базою дослідження слугували законодавчі та нормативно-правові акти України, що складають правову базу діяльності підприємств, інструктивні матеріали з питань інноваційної діяльності, офіційні матеріали Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України, монографії, наукові статті та інші публікації вітчизняних та зарубіжних дослідників, узагальнені дані фінансової та статистичної звітності підприємств, матеріали вітчизняних та міжнародних науково-практичних конференцій, власні дослідження, спостереження та розрахунки.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вирішенні наукового завдання щодо розвитку теоретичних засад та обґрунтування науково-прикладних рекомендацій з удосконалення фінансового механізму державного регулювання розвитку підприємства.

Таким чином, у дослідженні запропоновано розв'язання актуальної

проблеми, що полягає в обґрунтуванні теоретичних засад та розробці практичних рекомендацій, щодо удосконалення фінансового механізму державного регулювання розвитку підприємства. Результати проведених досліджень уможливають отримання обґрунтованих висновків.

Ключові слова: фінансовий механізм бюджетування організації, державне регулювання, фінансовий механізм державного регулювання підприємствами, механізми державного регулювання, методологія застосування фінансового механізму державного регулювання підприємствами.

ABSTRACT

Kruchynenko V.A. Financial mechanism of state regulation of the enterprise development.

Thesis for the scientific degree of a candidate of science in public administration, speciality 25.00.02 – mechanisms of public administration. – National University of Civil Defence of Ukraine. – Kharkiv, 2022.

A solution of the current problem of substantiating the theoretical foundations and development of practical recommendations for improving the financial mechanism of state regulation of the enterprise development.

To achieve the purpose of the study, the following tasks have been solved, namely: the features of state regulation of enterprises in a competitive environment have been characterized, the methodological principles of the financial mechanism of state regulation of enterprises have been determined; the introduction of the financial mechanism in the system of enterprise budgeting has been estimated and the complex analysis of the financial mechanism influence on subsystems of enterprise management has been carried out. The ways of budgeting development of the financial mechanism of state regulation of an enterprise have been outlined and the strategic directions of the financial mechanism modeling of state regulation by enterprises have been substantiated on the basis of the system analysis.

The object of the study is the state regulation of the enterprise development, and the subject of the study is the financial mechanism of state regulation of the enterprise development.

General and special methods of scientific cognition have been used to achieve the above-mentioned purpose of research and solving the set tasks. The methodological basis of the work are general scientific principles of research and special methods based on modern scientific principles of management, economics and related sciences. The research methodology is based on a systematic approach, the methodological specificity of which is determined by focusing the research on the disclosure of the theoretical and practical essence of a set of components of state regulation mechanisms that will ensure innovative financial development of enterprises.

A number of scientific methods have been used, in particular: hypothetical-deductive method to form the methodology of the study which has permitted to

define a research hypothesis, to build an organizational structure of state regulation of the enterprise, supplemented by an innovative component of the structural element to ensure modern business development.

Structural and functional analysis which has helped to study the tools of analytical assessment of the financial potential of economic entities; a number of comparative methods that have provided an opportunity to identify a set of factors that affect the financial mechanism of enterprises; statistical method that has permitted to assess the effectiveness of the financial mechanism of state regulation of the enterprise development; prognostic method which has determined the approaches to the financial mechanism formation of state regulation of the enterprise development.

The information base of the research consists of the legal and regulatory acts, that constitute the legal framework of enterprises, instructional materials on innovation, official materials of the Ministry of Finance of Ukraine, the State Statistics Service of Ukraine, monographs, scientific papers and other publications of domestic and foreign researchers, generalized data of financial and statistical reporting of enterprises, materials of domestic and international scientific and practical conferences, private research, observations and calculations.

The scientific novelty of the obtained results lies in solving the scientific problem of developing theoretical principles and substantiation of scientific and applied recommendations for improving the financial mechanism of state regulation of the enterprise development.

Thus, on the basis of system analysis, strategic directions of modeling the financial mechanism of state regulation by enterprises in a transformational economy as an integrated system of analysis and planning of financial resources, which allows to establish current and operational control in order to achieve the intended results have been substantiated for the first time.

In the process of research it has been improved: methodological principles of ensuring the process of implementing the financial mechanism of state regulation of enterprises accounting for external conditions, based on integration and multi-criteria optimization of the main characteristics of its stability and the formation of new information technologies and improving knowledge of financial services as well as the model of budgeting the industrial enterprises, and interdependence, which considers the hierarchy of financial planning and is able to adapt the existing organizational structure for the implementation of budgeting procedures for the financial mechanism of state regulation.

It has been further developed: express diagnostics of the financial mechanism of the organization budgeting which includes the following stages: definition of the main activities of the economic entity; the research of external and internal factors influencing the formation and functioning of the budgeting system; analysis of actual and planned sources of funding; assessment of organizational and financial structure; identifying features of the company's strategy that affect the budgeting system; study and evaluation of the structure of budgets, their relationships; assessment of the

general scheme of planning, control and analysis of budgets; management subsystems of the financial mechanism of state regulation of the enterprise as the main stages of building a system of budgetary process of the organization at the stages of its development, implementation and operation allowing with the most accuracy and in the shortest possible time get options for future activities in order to choose the most optimal one.

Key words: financial mechanism of budgeting an organization, state regulation, financial mechanism of state regulation of enterprises, mechanisms of state regulation, methodology of application of financial mechanism of state regulation of enterprises.

Відповідальний за випуск Кирилов Юрій Євгенович

Підписано до друку 28.10.2023 р.
Формат 60x84 1/16. Обл.-вид. арк. 0,9.
Гарнітура Таймс. Тираж 100 прим.

Віддруковано з оригінал-макета в друкарні ФОП Леонов Д.С.
61023, м. Харків, вул. Весніна, 12, тел. (057) 717-28-80.

